

2011

Mănăstirea Cernica, aprilie

11 aprilie 2011

O atmosferă aparte. Pâinea fabricată de călugări are mare succes. Dialog despre siguranța pelerinajelor cu autocarul. Cum se ating moaștele – ghid de bună creștere. Sarmalele „binecuvântate” și dificultatea de a face teren printre rromi. Leg noi prietenii în rând: pelerina Ana. Regula „cinci plus unu”. Mi se prevede un frumos viitor ca preot. Predicatori și vagabonzi mistici. Cum va arăta sfârșitul lumii.

O zi de luni, meteo acceptabilă, cer senin de primăvară rece, cu vânt tăios, amenințare de ploaie ușoară. La poarta de intrare în mănăstire, o mulțime de mașini parcate haotic, microbuze, chiar și o căruță stingeră, ce nu-și găsea locul printre atâtea motoare. Tarabele ce propun spre vânzare obiecte religioase își dispută puținul loc rămas disponibil între șoseaua națională și aleea ce trece pe sub bolta porții de intrare. Surprind un dialog între un călugăr care vinde tămâie, fitile de candelă și alte asemenea obiecte și un preot, slăbuț, cu o urmă de barbă rară și blondă. Bănuiesc că se cunoșteau de mai multă vreme, se plâng amândoi de supravegherea prea strictă a jandarmilor și a polițiilor de tot felul (rutieră, locală, în civil), din ce în ce mai prezente în locurile de desfășurare a pelerinajelor, nu doar aici la Cernica, ci și în general, în țară. „Au început Părinte să le lege chiar și de noi, ăștia îmbrăcați în negru! Ne sâcăie, lipsă de respect. Ați văzut, chiar și la Ierusalim, cât este el de Ierusalim, vezi un soldat la 1.000 de pelerini, dar aici la noi se întrece măsura, zău așa. În curând vom avea mai mulți jandarmi decât pelerini”, spune călugărul, în timp ce preotul cel tânăr și slab dădea aprobator din cap, mirosind cu vădită plăcere o cutie mică de plastic, plină cu „tămâie” colorată artificial, pe care scria „Mâna Maicii Domnului”, trimitere la aroma cunoscutei flori, ce umple cu mirosul său îmbătător atmosfera nopților calde și senine de vară.

Ca o remarcă generală, mi s-a părut într-adevăr destul de contestată prezența forțelor de ordine în cadrul acestui pelerinaj. Jandarmii erau destul de numeroși, dar discreți, staționau „în rezervă”, în dubele lor

parcate mai departe, la umbra pădurii. La locul propriu-zis de desfășurare a pelerinajului (adică perimetrul curții interioare a mănăstirii Cernica și firul rândului de așteptare) nu erau expuși decât 10-12 jandarmi, un pluton deci, printre care și o jandarmeriță blondă și foarte sexy, care nu înceta să se plimbe de-a lungul rândului pentru a fi admirată de presupus asceticii „pelerini” ortodocși prezenți acolo.

Pe aleea centrală din interiorul mănăstirii mă întâlnesc cu Cornel, vechea mea cunoștință, care se ocupă cu vânzarea săptămânalului *Iisus Biruitorul*. Ne oprim, ne salutăm, dăm mâna ca doi vechi prieteni. Cornel se plânge de criză, spune că tipografia „a tras” doar 3.000 de exemplare, în loc de 5.000, așa cum se întâmpla în alți ani, apoi enumeră conștiincios evenimentele-resursă pentru mica sa afacere, pe care le-a frecventat de la ultima noastră întâlnire din decembrie anul trecut, de la Curtea de Argeș: Cluj-Napoca, înmormântarea Mitropolitului Bartolomeu, Sfântul Nicolae, în București, „pelerinajul acesta nou, care s-a format acum”, Sfântul Mina, dar încheie spunând că peste iarnă nu a vândut mare lucru, totul a mers foarte slab, abia și-a scos banii de drum. Cornel nu exprimă acest lucru în mod direct, dar lasă să se înțeleagă faptul că în acest moment se poartă o adevărată „bătălie” pe resursele financiare potențiale ale pelerinajului: „Au fost locuri unde m-au ținut la poarta mănăstirii, cu jandarmii, numai ca să nu vând ceva, să nu mă vadă lumea”, spune prietenul meu, la tremurul său „natural” adăugându-se și cel provocat de mânia provocată de amintirile neplăcute legate de interzicerea micului său comerț.

Mănăstirea Cernica pare să se fi adaptat din mers unui anumit tip de „pelerin-turist”. Observ apariția unui magazin aparte, care, pe lângă lumânări și alte obiecte de cult, vinde „pâine de mănăstire”, miere de albine „biologică” etc. Am cumpărat și eu o pâine, avea cam un kilogram, era grea și îndesată, coaptă pe vatră și cu un gust foarte bun. Ajung la rând și mă înscriu în firul acestuia în jurul orei 11.00, are cam aceeași formă, compoziție și lungime ca și cel de anul trecut, poate că este cu 50 de metri mai scurt, nu mai mult. După cum știu din experiențele de teren ulterioare, „capătul” rândului, intrarea lui este și cea mai frecventată de vânzătorii ambulanți. Startul îl dă o femeie masivă, îmbrăcată toată în negru, „pelerin-corectă”, de la basma la cizme negre de piele în picioare; rostește rar și apăsător, cu o voce gravă: „pelerinaj-la-mormântul-Părintelui-Arsenie-Boca”, apoi mai rapid, ca și cum ar vrea să scape de propoziție, „cu ocazia sărbătoririi zilei de naștere a părintelui nostru”. O provoc la dialog, o întreb dacă se merge cu autocarul sau cu microbuzul, „mie îmi este cam frica, doamnă, de microbuze, de accidente, am văzut eu cum se circulă pe serpentine în ziua de astăzi!”. Femeia nu pare a fi deranjată de intervenția mea, dar nu-i place că am adus în discuție un aspect fundamental al „biznisului” său, siguranța călătoriei. Cei din jurul meu sunt foarte atenți, ciulesc urechile să audă răspunsul femeii. „Domnule, pelerinii sunt ocrotiți de Dumnezeu, credeam că *știți* deja acest lucru (rostește apăsător cuvântul *știți*). Dacă este să se întâmple ceva, se întâmplă și gata, și cu autocarele mari și

cu microbuzele pe care le folosim noi.” După ce rostește aceste vorbe, părăsește grăbită perimetrul în care mă găseam încadrat în rând.

Dialog între doi cunoscuți, unul deja înscris în rând, altul în afara acestuia: „Cum este rândul?”, iar răspunsul „cum să fie, nu-i prea *gros*, avansăm repede și bine”. Practica de a „lăsa rândul cuiva” atunci când o persoană dorește să se retragă preț de câteva minute, maxim un sfert de oră, pentru a cumpăra ceva de mâncare, lumânări sau pentru a merge la toaletă. Expresiile și formulele de adresare în acest caz sunt identice cu cele pe care le auzeam în copilăria și adolescența mea, în timpul cozilor din perioada de penurie alimentară. „Vă las și eu rândul pentru cinci minute, cât timp mă duc să cumpăr lumânări, sau „Vă rog frumos să-mi țineți și mie rândul, să nu-mi pierd locul, revin imediat”. Pe de altă parte, aceste dese ieșiri și intrări în rând sunt și un reflex al unei anumite stări de relaxare, de certitudine a ajungerii la raclă, pe care am întâlnit-o în cadrul tuturor pelerinajelor mici, în care timpul de așteptare nu depășește trei, maxim patru ore. Oricum, pelerinajul de astăzi îmi lasă impresia că este unul „așezat”, cu participanți având experiența actului pelerin, veniți aici de plăcere, din pasiune chiar.

Contactul cu sacrul și respectul care trebuie arătat acestuia: o femeie între două vârste, cu un puternic accent de periferie, se pronunță cu voce tare împotriva celor care „ating tot felul de obiecte de raclă”. Să fi fost oare deranjată de vânzătoarea de batiste și, atenție!, maiouri insistență, care ne propunea toate aceste obiecte de garderobă pentru a le atinge de racla Sfântului Calinic? Ceva îmi spune, dar nu am putut verifica exact, că vânzătoarea ambulantă avea în punga mare de rafie ce o ținea la subraț nu numai maiouri, ci și chiloți bărbătești, dar nu îndrăzne să-i propună fâțiș, deschis, spre vânzare, ci doar celor care cunoșteau „codurile” pelerinajului și i-ar fi cerut cu un semn discret și acest produs menit să amelioreze suferința. „Ai luat rufa acasă, o speli neglijent, cu murdărie de la celelalte din jur, din mașină, apoi vii aici și hop, vrei să o atingi de raclă! Nu se poate așa ceva! Doar cu buzele, eventual cu ceva cu puțină aghiazmă atingem sfintele racle, nu ne apucăm noi să frecăm te miri ce haină de raclă, așa cum ne vine nouă!” Femeile din jur o ascultă cu atenție, unele aprobă dând mărunț din buze, altele nu sunt de acord, strângând cu spaimă sacoșele de plastic dolofane în care se ghicește prezența multor obiecte vestimentare ale rudelor, prietenilor, cunoscuților.

Un cuplu de bucureșteni pensionari, originari chiar din Cernica, aduc prețioase informații cu privire la istoria acestui pelerinaj. În anii 1950-1960, spun ei, foarte mulți pelerini veneau din satele din jur, îmbarcați în căruțe, iar atunci când condițiile meteo erau bune, soare și căldură de primăvară, mâncau liberi și nestingheriți pe iarba din jurul lacului. Biletele de autobuz și de tren, ieftine, încurajau deplasarea celor originari din Ilfov sau chiar și de mai departe. La fel ca multe alte persoane în vârstă cu care am discutat de-a lungul mai multor pelerinaje, cei doi identificau o legătură directă între rata de participare la pelerinaj și prețul din ce în ce mai ridicat al mijloacelor de transport

Coliva de sărbătoare

în comun. Tendința de idealizare a trecutului este prezentă, iar atitudinea ostilă a regimului comunist față de prezența masivă a religiei în spațiul public, ignorată.

Un grup mare de rromi, de toate vârstele, aduce în curtea mănăstirii un cazan mare cu sarmale. Cazanul, acoperit cu un ștergar înflorat, este purtat ostentativ, expus privirilor celor din jur, „să-l vadă lumea”. După ce este depus lângă zidul de incintă al bisericii, cel care părea a fi șeful adunării cheamă un călugăr, „să binecuvânteze mâncarea, să servim și noi la lume, se răcesc sarmalele”. Un călugăr bărbos și rotund pe sub sutana neagră și cam uzată face de trei ori, ceremonios, semnul crucii deasupra cazanului. Este servit imediat cu o porție consistentă într-o caserolă de plastic, mulțumește ceremonios, apoi se îndreaptă agale spre chilia sa, legănându-și șalele, parcă-i unul dintre personajele romanelor mănăstirești ale lui Damian Stănoiu. Rămâne încă un mare semn de întrebare legat de prezența numeroasă a grupurilor de rromi, nu numai la Cernica, ci și la alte pelerinaje din țară la care am participat. Numai că ei constituie o categorie pelerină impenetrabilă la orice dialog, apropiere, fotografie, cum să faci teren eficient printre ei?¹

1. În studiul „Nous, on n'en parle pas. Les vivants et les morts chez les Manouches”, dedicat relațiilor dintre „lumea celor vii” și „lumea morților” la populația

Pelerina Ana, după cum s-a recomandat simplu după ce ne-am așezat unul lângă celălalt la rând, a lucrat timp de 35 de ani ca filatoare de bumbac, într-o mare uzină din București. A venit Revoluția, fabrica s-a închis, a mai încercat alte slujbe mici și prost plătite „ca să-și facă vechimea”, după cum spune, apoi a ieșit la pensie. Ana are o practică îndelungată a pelerinajelor, mai ales a celor de autocar, o surprind salutând o mulțime de femei care trec prin apropiere, „organizatoare, le cunosc bine”, spune cu o anumită doză de respect vizibilă în voce. Aflu de la ea că organizatorii de pelerinaje oferă în general un loc gratuit persoanei care convinge alte cinci persoane din anturajul său de prieteni sau cunoscuți să se înscrie. „Regula cinci plus unu, cum de nu ați auzit de ea, că tot spuneți că vă place să mergeți în pelerinaje?”, mă întreabă râzând pelerina Ana. Apoi laudă sociabilitatea pelerinului de autocar, prieteniiile care se leagă în timpul transportului, obiectivele vizitate, religioase sau nu. O întreb ce înseamnă pentru ea un pelerinaj reușit. Răspunde: „Păi este un pelerinaj din care te întorci cu inima împăcată, cu sufletul liniștit. Un pelerinaj bun este acela în care participanții sunt cazați corect peste noapte, nu în lux, dar nici cu șoareci sau gândaci, și nici nu sunt lăsați să înnopteze la voia întâmplării în autocar”. O ascult vorbind și mă uit cu atenție la ea, are niște ochi mari, negri, tineri, martori neatinși de timp ai femeii frumoase care a fost. Pelerina Ana degajă în jur o bucurie firească, naturală, puternică. Îi umple pe cei din jur, nu doar pe mine, de calm și bună dispoziție, o atitudine surprinzătoare la prima vedere. Stau și mă întreb dacă practica îndelungată a pelerinajelor nu a lăsat cu adevărat urme asupra comportamentului său, așa cum ar trebui să se întâmple de fapt cu toți cei prezenți. Cu puțin timp înainte de a ne apropia de raclă, momentul final al așteptării deci, Ana scoate din poșetă mai multe batiste albe din bumbac, pe care le distribuie grațios celor din jur pentru a le atinge de raclă: „Trebuie să duceți ceva și celor dragi de acasă”. Trecem prin fața raclei, ne închinăm, ne pregătim să ne despărțim. Pelerina Ana îmi spune la despărțire „*într-un an, un an și jumătate te văd preot, prea îți plac oamenii*”. Cred că-i cel mai frumos compliment pe care l-am primit de când particip la pelerinaje. Am lacrimi în colțul ochilor, la fel și pelerina Ana. Nu știu ce să mai spun, în general, prieteniiile legate la rând nu rezistă, Ana fuge, rușinată de slăbiciunea sa de moment, și intră într-un grup de „colege”, după cum le-a denumit chiar

manouche din Franța, Patrick Williams atrage atenția asupra dificultăților majore întâmpinate atunci când a încercat să facă teren printre aceștia. Lumea lor complet închisă se dovedește un obstacol redutabil pentru antropologul care se iluzionează adesea cu poziția „observatorului privilegiat”. „Când ești cu ei”, spune autorul, „nu există jumătăți de măsură. Ori te găsești complet în interiorul lucrurilor, ori rămâi complet pe dinafară, incapabil să sesizezi cel mai mic detaliu. Poziția de observator privilegiat este astfel iluzorie, ea nu permite nici măcar să treci de suprafața lucrurilor!” (Williams, 2010: 6).

ea. Sunt femei de aceeași vârstă cu ea, cu figuri „ortodoxe” extrem de bine construite: haine negre lungi, matlasate, batice negre acoperind fața, parcă și mersul le era măsurat, fără grabă. Privindu-le cum ieșeau încet din incinta mănăstirii, pe sub poarta boltită a acesteia, ca niște văduve ale istoriei, mi-am amintit ceea ce-mi spunea pelerina Ana în timpul așteptării: „Mă tot întrebi ce-i pelerinajul, uite, ăsta-i pelerinajul, pasul, pasul acesta adunat, mărunț și adunat, metrul pus peste metru pentru a înainta, acesta-i pelerinajul la noi!”.

Mă pregătesc să părăsesc locul, dar îmi atrage atenția un cuplu straniu (de fapt, nu e un cuvânt potrivit, nimic nu este „straniu” la un pelerinaj), format dintr-un călugăr în vârstă, slab, mic de statură, cu o rasă murdară și mototolită de atâta purtare, și un bărbat voinic, înalt, lat în umeri, cam pe la 50 de ani, ce părea a fi „ucenicul” și paznicul personal al celui dintâi.

Grup de curioși din jurul călugărului predicator

Călugărul cel mititel m-a dus cu gândul la un călugăr vagabond rus; de altfel, predica cu un puternic accent moldovenesc de dincolo de Prut despre sfârșitul lumii și cum trebuie să ne pregătim noi, păcătoșii, pentru parusie. „Sfârșitul lumii are forma unui nor mare și negru, ca un balaur, care ne va înghiți pe toți, iar din acest neant va apare iarăși, triumfător, să ne judece pe toți după păcatele noastre, Hristos Neiertătorul”, spune bărbatul. Urmează și alte descrieri plastice ale sfârșitului, noapte, apă, foc din cer și din pământ, totul fiind însoțit de gesturi